

УДК 377.091

Бабенко М.О.

РОЗБУДОВА СЕРЕДНЬОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ КАТЕРИНОСЛАВЩИНИ НАПРИКІНЦІ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.: ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

Висвітлено складові історіографії проблеми розвитку середньої технічної освіти Катеринославщини на стику XIX та XX ст. Визначено три періоди створення наукових робіт, в межах яких проаналізовано стан історико-педагогічних досліджень. Виявлено, що значна кількість робіт присвячена розбудові професійно-технічної освіти, розвитку вищої технічної та загальної освіти. Наукових праць з особливостей регіонального розвитку освіти та аналізу розбудови середньої технічної освіти в Україні виявлено недостатньо. Що обумовлює перспективні напрями подальших історико-педагогічних досліджень.

Ключові слова. *Історія педагогіки, професійна освіта, середня технічна освіта, ремісничі училища, промислове училище, фахівець середньої ланки, технічне товариство, професійно-технічна освіта.*

Постановка проблеми. Соціально-економічні зміни у розвитку незалежної Української держави потребують модернізації вищої освіти у відповідності с потребами виробництва, освітніми вимогам різних соціальних груп населення, політикою держави у справі підготовки фахівців. Особливої актуальності набуває проблема підготовки фахівців середньої ланки, здатних працювати на первинних посадах у відповідних галузях професійної діяльності. Історичні дослідження дозволяють виявити досягнення та недоліки у галузі середньої технічної освіти, що дасть змогу виявити тенденції подальшого процесу підготовки фахівців для промисловості.

Українська середня технічна освіта як самостійна складова професійної освіти починає відокремлюватись у другій половині XIX ст. Соціально-політичні умови розвитку держави у пореформений період (60-ті роки XIX ст.) сприяли інтенсивному розвитку промисловості, що не могло не відбитися на потребі у кваліфікованих кадрах різних ступенів професійної підготовки. Особливо відчувалась потреба у фахівцях середньої ланки, які мали бути зв'язуючою ланкою між інженерами та робітниками, що вимагало одночасно і певного рівня знань, і практичних навичок. Це спонукало зацікавлених у розвитку промислової освіти осіб до відкриття технічних училищ з підготовки саме таких фахівців.

Державної підтримки розбудова середньої технічної освіти зазнала після оприлюднення у 1884 р. Проекту загального нормального плану промислової освіти в Росії І. О. Вишнеградського [1]. В цьому документі були визначені різні ступені промислової діяльності: інженери, комерційні керівники, техніки, майстри, робітники. Серед яких до робітників середньої ланки можна віднести саме техніків та майстрів, а навчальні заклади з їх підготовки умовно вважатимемо середніми технічними. Затвердження у 1888 р. «Основних положень про промислові училища» є фактом офіційного визнання існування середньої промислової освіти як самостійної освітньої ступені.

Катеринославська губернія займала територію Дніпропетровської, частини Запорізької, Донецької та Луганської областей сучасної України та була одним із найважливіших промислових районів Російської імперії наприкінці XIX ст. Кінець XIX – початок XX ст. є періодом докорінних змін у соціально-економічному та політичному житті держави. Дослідження та аналіз розбудови системи середньої технічної освіти Катеринославщини в кінці XIX – на початку XX ст. сприятиме відтворенню характерних рис історичного процесу та формуванню єдиної концепції розвитку регіональної системи підготовки фахівців середньої ланки на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Витоки вищої політехнічної освіти в Україні вивчали сучасні педагоги-дослідники: О. Юхно, І. Федосова, С. Ховрич, Т. Медведовська. Існує також ряд досліджень А. Солодянкіна, І. Єлінова, А. Ренгевича, М. Теселько, присвячених історії розвитку вищих технічних навчальних закладів. Питання становлення та розвитку середньої технічної освіти розглянуте в дослідженнях Є. Луценко, О. Кривопішина, М. Лисенко, С. Бутівценка. З розвитку освіти на території

Катеринославщини створено ряд наукових праць як історичної, так і педагогічної спрямованості авторів: А. Ємельової, О. Білецького, В. Курила, В. Подова, Н. Романов, П. Чернобая. Наявність значної кількості досліджень свідчить про виявлення наукової зацікавленості до проблеми розбудови технічної освіти, у зв'язку з чим з'являються нові напрями історико-педагогічних пошуків.

Метою статті є проведення історіографічного аналізу існуючих праць з проблеми розбудови середньої технічної освіти Катеринославщини в кінці XIX – на початку XX ст., в результаті якого буде визначено основні напрями подальших історико-педагогічних досліджень.

Виклад основного матеріалу.

Оскільки розбудова середньої технічної школи відбувалась у нерозривному зв'язку із розвитком загальної, ремісничої та вищої технічної освіти, виникає необхідність звернути увагу на існуючі дослідження за всіма цими напрямками.

Доцільним буде визначити такі періоди створення дослідницьких робіт:

1) друга половина XIX ст. – 1917 р. – розбудова освіти на території України за часи підпорядкування Російській імперії;

2) 1917–1991 рр. – історико-педагогічні дослідження з розвитку технічної освіти, проведені під впливом радянської ідеології;

3) 1991–2015 рр. – наукові праці, створені за часи незалежності Української держави.

Реформи 60-х років XIX ст. стали причиною змін в освітній галузі, що сприяло появі досліджень з питань розвитку педагогіки як науки. Педагогічні дослідження того періоду носили у більшості публіцистичний характер, набуваючи форми доповідей або публікацій в журналах «Міністерство народної освіти», «Руський архів», «Народна школа», «Вісник Європи» та ін.

Тенденція до поширення освіти серед народних мас знайшла своє відображення в працях українських педагогів того часу: К. Ушинського, М. Драгоманова [2], І. Франка, Х. Алчевської, Б. Грінченка, С. Русової, Т. Лубенця, які були втілювачами ідеї національної школи в Україні. Значний вклад у розвиток народної освіти вніс організатор земських шкіл в Російській імперії М. Корф, авторству якого належить ряд видань методичного та публіцистичного характеру [3]. Питання реорганізації середньої школи були освічені у працях Д. Толстого, серед яких необхідно відмітити оглядові публікації з історії просвіти в Росії XVIII ст., надруковані в журналі «Міністерство народної освіти» та в «Руському архіві» [4]. Також журналом «Міністерство народної освіти» [5] були видані статті з історії народної освіти авторів А. Артем'єва, Г. Мирковича, А. Нікольського та ін.

В кінці XIX- на початку XX ст. з'являються узагальнюючі праці й навчальні курси з історії педагогіки авторів М. Демкова, П. Каптерєва, В. Григор'єва, Н. Чехова [6] та ін., в яких вперше були здійснено періодизацію історико-педагогічного процесу, простежено розвиток освіти у нерозривному зв'язку з соціальним розвитком суспільства та політичною діяльністю держави.

Висвітлення питання професійної освіти набуває свого поширення з 80-х років XIX ст. Праці М. Корфа, І. Анопова, І. Максина, О. Небольсіна [7] стосувались питань підготовки кадрів для певних промислових галузей та мали схематично-оглядовий характер. В них обґрунтовувалась необхідність розбудови мережі професійних навчальних закладів у державі, було розвинуто ідею переваги стаціонарної підготовки робітничих кадрів. В роботі І. Андрєєвського [8], присвяченій співвідношенню загальної та професійної освіти, автор наполягає на перевагах класичної освіти.

Значну кількість інформації містять публікації з напряму професійної освіти у таких періодичних виданнях, як «Технічна освіта», «Технічна та комерційна освіта», «Гірничий журнал», «Журнал міністерства шляхів сполучень». На особливу увагу заслуговують публікації в журналі «Міністерство народної освіти»: К. Песковського «Професійна школа та підйом вітчизняної промисловості», в якій автор аналізує матеріали з'їзду з технічної та професійної освіти, визначаються найближчі задачі для державної, суспільної та приватної діяльності; Д. Неручева «Джерела сільськогосподарського знання», де

надаються поради стосовно організації підготовки кадрів в навчальних закладах сільського господарства усіх рівнів: народних шкіл, нижчих сільськогосподарських шкіл, середніх землеробних училищ, вищої агрономічної освіти [9]; І. Земятченського «Деякі зауваження з роботи спеціальної комісії з технічної освіти», яка містить зауваження комісії зі складання навчальних програм з дисциплін, вимог до підбору викладацького складу в середніх технічних закладах, також додаються особливі зауваження до програми з мінералогії [10]. На сторінках журналу розглядаються і особливості технічної освіти за кордоном: статті Н. Климова «Успіхи промислової та професійної освіти у Германії», О. Абрамова «Професійна освіта в Фінляндії» [11].

Для дослідження питання розбудови технічної освіти цікавість являють оглядові праці: «Короткий огляд діяльності МНП за період управління покійним міністром М. П. Боголеповим (18 лютого 1898–14 лютого 1901)», «Перший з'їзд російських діячів з технічної та професійної освіти у 1889–1890 рр.». «Огляд діяльності міністерства народної освіти за 1879, 1889 і 1881 роки», розділ «Реальні училища» [12].

Досліджуючи історіографію розбудови технічної освіти Катеринославщини наприкінці XIX – початку XX ст. необхідно враховувати інформацію про стан підготовки промислових фахівців, яка міститься в історичних нарисах тих часів [13].

На становлення професійної освіти у перше десятиріччя XX ст. впливали рішення, прийняті на професійних з'їздах з різних галузей. Учасники з'їздів активно обговорювали не тільки вимоги до промислових фахівців нового рівня, але й виступали з конкретними пропозиціями стосовно організації промислової освіти. Основні аргументи з приводу покращення форм і змісту професійної освіти містяться в матеріалах з'їздів [14].

Стосовно розвитку освіти на території Катеринославської губернії на початку XX ст. відомі праці М. Лямцева, С. Нейваненка, С. Ігнат'єва [15]. На особливу увагу заслуговують публікації О. Пресса, в яких висвітлені проблеми отримання освіти євреями в Росії, обґрунтовано необхідність відкриття для осіб єврейської національності вищого технічного навчального закладу у Катеринославі [16]. Актуальну інформацію з розбудови технічної освіти Катеринославщині наприкінці XIX – початку XX ст. розміщено в публікаціях регіональних видань «Вісник Єкатерининської залізниці», «Південний інженер», «Звістки штейгерів», «Записки Катеринославського відділення руського технічного товариства».

Отже, кінець XIX – початок XX ст. характеризується початком формування історіографії з загальних педагогічних досліджень та історії педагогіки. Праці з історії розвитку технічної освіти були присвячені існуючим проблемам тих часів, надавались у формі виступів, докладів та статей, носили публіцистичний характер. Узагальнюючі історико-педагогічні дослідження з напрямів розвитку технічної освіти були відсутні за причин незавершеності процесу розбудови промислової освіти.

Післяреволюційний період характеризується виданням праць дискусійного характеру, увага в яких приділяється розповсюдженню всіх рівнів освіти серед пролетарів та селян. Прикладом можуть бути праці І. Ходоровського, в яких обговорюються проблеми організації шкіл фабричного заводського учнівства, робфаків, технікумів, ведення навчального процесу у вищих навчальних закладах у двадцятих роках XX ст. [17].

Серед узагальнюючих праць з історії розвитку професійно-технічної освіти в Україні можна відмітити роботи авторів: М. Авдієнка, І. Хайта, М. Скрипника, А. Зільберштейна і В. Ястржембського [18], в яких було зроблено спробу висвітлення значення професійної освіти у справі розбудови соціалізму. Наведені джерела містять багато змістовного матеріалу з історії формування системи професійно-технічної освіти в Україні. Історичної цінності для досліджень українських педагогів набуває книга С. Сірополка «Історія освіти в Україні», видана у м. Львів у 1937 р. У праці описані події, пов'язані зі становленням освіти на теренах України з часів стародавніх слов'ян до 20-х років XX ст. Змістові складові книги об'єднані ідеєю національної свідомості та закликом до розбудови власної держави. Питання становлення промислової освіти в книзі не розкривається [19].

Аналізуючи наукові історико-педагогічні напрацювання післяреволюційного періоду, можна відмітити, що більшість робіт виконані під впливом пануючої ідеології, не містять об'єктивних узагальнень і підсумків. Досліджуючи освіту дореволюційного періоду, радянські вчені акцентували увагу на необхідності розповсюдження технічної освіти серед усіх соціальних прошарків суспільства, класовому складі студентів, їх соціальній захищеності, ролі студентства та представників професорсько-викладацького складу у революційному русі, діяльності окремих наукових діячів.

Починаючи з 1960 р., під впливом науково-технічної революції відбувається розширення системи вищої технічної та середньої освіти, збільшується набір у технічні виші та технікуми. Соціально-економічні та політичні зміни у житті радянської держави відбилися і на тематиці дослідницьких історико-педагогічних робіт. Так, в роботах А. Веселова, присвячених розбудові професійно-технічної освіти в СРСР, було проаналізовано нормативно-законодавчі джерела, зроблено періодизацію історії професійно-технічної освіти [20].

На початку 70-х років виходить праця М. Кузьміна, в якій детально розглянуто вплив діяльності царського уряду відносно промислово-технічної освіти дореволюційної Росії. У книзі А. Соловйової містяться матеріали з підготовки технічних кадрів для залізниці у ХІХ ст. Наукова робота Є. Осовського присвячена процесу становлення й розвитку системи професійно-технічної освіти СРСР у 1917–1940 рр. та розвитку фабрично-заводського учнівства. В узагальнюючій праці С. Батишева висвітлено особливості формування та розвитку професійно-технічної школи під впливом особливостей соціально-економічного та культурно-політичного розвитку держави. У дослідженнях І. Воеводського розглянуті організаційні аспекти теоретичної та практичної підготовки фахівців середньої ланки [21].

У 70-80-ті роки з'являються також дослідження з історії розвитку професійно-технічної освіти в Україні. Це наукові дослідження М. Яценка, О. Хромової, М. Пузанова та Г. Терещенка, А. Веселової, В. Баранова [22] та ін.

У 1970-1980-х рр. історико-педагогічні дослідження розвитку технічної освіти характеризуються широким використанням архівних джерел, значним зсувом в області теорії і методики історичних досліджень. Радянська історіографія професійної освіти до середини 1980-х років узагальнила значний фактологічний матеріал, були визначені основні етапи становлення професійно-технічної освіти в СРСР в цілому, проаналізовані основні кількісні та якісні показники розвитку. Однак, публікації з галузі історії професійної освіти були відображенням офіційної доктрини розвитку радянської школи, аналіз досліджуваних процесів не був цілком об'єктивним. Також залишалось відкритим питання розвитку технічної освіти в окремих регіонах.

Початок 90-х років ХХ ст. ознаменувався переходом України на курс розбудови незалежної держави. Дослідження освітянського процесу були вивільнені від партійно-класового підходу, вчені почали використовувати нові, закриті у радянські часи, документи, переосмислювати процес розвитку освіти в Україні. Тематика досліджень почала розвиватись у напрямі подальшої деталізації окремих питань освіти.

У роботі І. Лікарчука розглянуто управління системами підготовки робітників наприкінці ХІХ – в ХХ ст., уточнено періодизацію історії підготовки робітничих кадрів, досліджено трансформацію системи управління освітою протягом зазначеного періоду. В дисертації Г. Бондаренко проаналізовано становлення й розвиток реальних училищ в Україні в 1872 – 1917 рр. Висвітленню проблеми розвитку й удосконалення системи підготовки робітничих кадрів в Україні у різні періоди присвячені також праці Н. Падун [23], Л. Хойнацької, М. Бахтіна, А. Селецького та ін.

Питанню розбудови вищої технічної освіти присвячені праці Є. Степановича, В. Оноприєнка, І. Федосової, С. Ховрича, А. Вороха [24].

В кінці ХХ – на початку ХХІ ст. становлення та розвиток середньої спеціальної освіти на території України у різні періоди досліджували М. Лисенко, Є. Луценко,

О. Кривопішин. Зміст і форми управління середніми закладами профосвіти України в 1917–1941 рр. проаналізував С. Бутівченко [25].

Розвитку освіти на територіях, які належали Катеринославщині, присвячені праці педагогічної та історичної спрямованості. Так, Н. Романоф в своїй дисертації розглядає питання розвитку професійної освіти в східноукраїнському регіоні в другій половині XIX – першій половині XX ст. В роботі Т. Медведовської досліджено професійну підготовку гірничих інженерів в Україні з 1899 р. по 2005 р., основу якої було закладено в Катеринославському гірничому вищому училищі. Дисертаційне дослідження А. Ємельової присвячене особливостям розвитку трудового навчання в народних школах Катеринославської губернії (кінець XIX – початок XX ст.) [26]. Розвитку загальної освіти на території, яка належала Катеринославській губернії, присвячені праці О. Білецького, Л. Лихачевої, С. Нестерцової.

Значний вклад у формування історіографії з проблеми розвитку освіти в Україні вніс В. Курило, який є автором ґрунтовних робіт в області досліджень з розбудови освіти у Східноукраїнському регіоні [27]. В дослідженнях В. Курила запропоновано критеріально-комплексний підхід до аналізу процесів розвитку системи освіти та педагогічної думки регіону, надана періодизація даних процесів.

Також існує низка історичних досліджень, пов'язаних з розвитком технічної освіти Катеринославщини. Так, історична дисертація П. Чернобая [28] присвячена формуванню технічної інтелігенції на Катеринославщині наприкінці XIX – на початку XX ст. У дисертації І. Богінської [29] досліджено процес формування педагогічних кадрів Донбасу і політика українізації у 1920–30-ті рр. За даною тематикою також відомі роботи оглядово-описового характеру Ю. Костриці, Т. Липовської, В. Мирончук.

Висновки. Історіографічний огляд проблеми становлення та розвитку середньої технічної освіти на Україні наприкінці XIX – початку XX ст. свідчить проте, що досліджувана тема була лише частково відображена у педагогічних та історичних дослідженнях. Регіональні особливості розбудови середньої технічної освіти Катеринославщини не розглядалися, що дає підставу для подальших історико-педагогічних досліджень з розбудови середньої технічної освіти Катеринославщини в кінці XIX – на початку XX ст.

Список використаних джерел

1. Сборник материалов по техническому и профессиональному образованию: Общий план промышленного образования и материалы по организации и устройству промышленных училищ различных типов / Мин-во народного просвещения, отделение промышленных училищ. – Вып. II. – СПб., 1895. – 588 с.
2. Драгоманов М. П. Вибрані праці: Кн 1. Історія. Педагогіка. Публіцистика / упоряд. В. Ф. Погребенник. – К.: Знання України, 2006. – 344 с.
3. Русская начальная школа: руководство для земских гласных и учителей земских школ / сост. барон Н. А. Корф. – изд. 2-е, испр. и доп. – СПб: Изд. Д. Кожанчикова, 1870. – 476 с.; Наше школьное дело: сб. статей по училищеведению барона Н. А. Корфа. – М., 1873. – 430 с.
4. Трубачев С. С. Ученые труды графа Д. А. Толстого / С. С. Трубачев // Исторический вестник, 1889. – Т. 36. – № 6. – С. 653–659.
5. Журнал министерства народного просвещения. – 1898. – № 320. – С. 263.
6. Демков М. История русской педагогики. Ч. 1–3. – М., 1895–1909; Каптерев П. Ф. История русской педагогики. // Петр Федорович Каптерев. – 1-е изд. – СПб., 1909. – 540 с.; Григорьев В. В. Исторический очерк русской школы / В. В. Григорьев. – М.: Тов-во тип. А. И. Мамонтова, 1900. – 599 с.; Чехов Н. В. Народное образование в России с 60-х годов XIX века // Н. В. Чехов; Под общ. ред. А. П. Нечаева. – М.: Польза, 1912. – 224 с.
7. Корф Н. А. Сельскохозяйственное и ремесленное образование народа / Н. А. Корф // Вестник Европы. – 1881. – № 2. – С. 18–32; Опыт систематического обозрения материалов к изучению современного состояния среднего и низшего технического и ремесленного образования в России И. А. Анопова. / Раздел: распределение существующих средних и низших технических и ремесленных училищ по группам, с. I–VIII). / [Соч.] И. А. Анопова, дир. ремесл. уч-ща цесаревича Николая в С.-Петербурге ... – СПб.: тип. М-ва пут. сообщ. (А. Бенке), 1889. – 556 с.; Максин И. М. Очерк развития промышленного образования в России. 1888 – 1908 / И. М. Максин. – СПб., 1909.

- С. 20–21; Корольков Н. М. Краткий обзор деятельности Постоянной комиссии по техническому образованию за последние 25 лет : По поводу 25летия деятельности А. Г. Небольсина как члена комиссии и 10летия как ее председателя (18 мая 1897 г.) / Н. М. Корольков. – СПб. : тип. И. Н. Скороходова, 1897. – 16 с.
8. Андреевский И. С. Классическое и реальное образование / И. С. Андреевский. – Глухов : Изд-во И. Шумацкого, 1900. – 52 с.
 9. Педагогический журнал Я. Г. Гуревича // Журнал министерства народного просвещения. – 1892. – №283. – С. 56.
 10. Земятченский И. Некоторые замечания о трудах специальной комиссии по техническому образованию / И. Земятченский // Журнал министерства народного просвещения. – 1894. – №294. – С. 1–8.
 11. Климов Н. Успехи промышленного и профессионального образования в Германии / Н. Климов // Журнал министерства народного просвещения. – 1907. – №8 (новая серия). – С. 32–56.
 12. Краткий обзор деятельности министра народного просвещения за время управления покойного министра Н. П. Боголепова (12-го февраля 1898 г. – 14-го февраля 1901 г.) // Журнал министерства народного просвещения. – 1901. – №336. – С. 31–82; Первый съезд русских деятелей по техническому и профессиональному образованию в 1889-1890 гг. // Журнал министерства народного просвещения. – 1891. – №278. – С. 19–39; Обзор деятельности министерства народного просвещения за 1879, 1880 и 1881 гг. // Журнал министерства народного просвещения. – 1887. – № 254. – С. 45–156.
 13. Краткий исторический очерк развития и деятельности Ведомства путей сообщения за сто лет его существования (1798-1898 гг.). – СПб. : Тип. Мин-ва Путей Сообщения, 1898. – 274 с.; Учебное дѣло на Екатерининской желѣзной дорогѣ. – [Б. м. : б. и.], 1905. – 44 с.; Рубин П. Г. Исторический очерк возникновения Екатеринославского высшего горного училища и его деятельность за первое десятилетие: 1899–1909 / П. Г. Рубин. – Екатеринослав, 1909. – 147 с.
 14. Второй съезд инженер-гидротехников : протоколы заседаний, 8–15 янв. 1913 г., СПб. Т. 2 / Съезд инженер-гидротехников. – СПб. : Тип. Я. Трей, 1913. – 409 с.; Труды Второго Всероссийского съезда деятелей по горному делу, металлургии и машиностроению, 17–24 апреля 1913 года : Отчет подсекции сельскохозяйственного машиностроения / под ред. П. А. Козьмина ; СПб. Сельскохозяй. машиностр. – СПб., 1913. – 500 с.; Труды Второго Всероссийского электротехнического съезда, 1901–1902 / под ред. А. И. Смирнова, Н. Н. Гергиевского ; постоянный комитет всероссийских электротехнических съездов. – Т.2. – СПб. : Тип. М. Меркушева, 1902. – 315 с.; Труды Первого съезда Маркшейдеров Южной России / под ред. проф. П. М. Леонтовского ; Съезд горнопромышленников Юга России. – Вып. I-й. – Екатеринослав. : тип. Иоанн Коган, 1910. – 56 с.; Труды XXXVIII съезда горнопромышленников юга России, 27-го ноября – 6-го декабря 1913 года. – Том I. – Харьков : тип. Б. Бенгис, 1914 г. – 701 с.
 15. Лямцев Н. Народное образование в Екатеринославской губернии за последние 20 лет / Н. Лямцев. – Екатеринослав: тип. Чаусского, 1916. – 228 с.; Нейваненко С. Г. Четырехлетняя народная школа с дополнительными курсами в Екатеринославской губернии / С. Г. Нейваненко. / Екатеринослав : Тип. губерн. земства, 1912. – 95 с.; Игнатъев С. О. Развитие инородческой школы в Екатеринославе / С. О. Игнатъев. – Екатеринослав : Тип. губерн. земства, 1911. – 367 с.
 16. 16.Пресс А. А. Учреждение политехникума для евреев // Новый восход, 1913. – № 16–17.
 17. 17.Ходоровский И. На фронте просвещения: статьи и речи / И. Ходоровский. – М., 1926. – 165 с.
 18. Авдієнко М. О. Народна освіта на Україні / М. О. Авдієнко. – Х. : ЦСУ, 1927. – 101 с.; Хайт І. Система радянської освіти / І. Хайт. – Х. : Книгоспілка, 1927. – 252 с.; Скрипник М. О. Система робітничої освіти / М. О. Скрипник. – Х., 1929. – Ч. 1–2. – 87 с.; Зільберштейн А. Система народної освіти: Збірка / А. Зільберштейн, В. Ястржембський. – Х. : Держвидав. України, 1929. – 320 с.
 19. Сірополко С. Історія освіти в Україні / С. Сірополко ; підготував Ю. Вільчинський, 2-ге вид. – Львів : Афіша, 2001 – 664 с.
 20. Веселов А. Н. Среднее профессионально-техническое образование в дореволюционной России : очерки по истории / А. Н. Веселов. – М. : Трудрезервиздат, 1959. – 115 с.
 21. Кузьмин Н. Н. Низшее и среднее специальное образование в дореволюционной России / Н. Н. Кузьмин. – Челябинск : Юж.-Уральск. кн. изд-во, 1971. – 280 с. Соловьева А. М. Железнодорожный транспорт в России во второй половине XIX века / А. М. Соловьева. – М., 1975. – 316 с.; Осовский Е. Г. Развитие теории профессионально-технического образования в СССР (1917–1940 гг.) / Е. Г. Осовский. – М., 1980. – 287 с.; Батышев С. Я. Очерки истории профессионально-технического образования в СССР / С. Я. Батышев. – М. : Педагогика, 1981. – 350 с.; Воеводский И. К. Профессионально-техническая подготовка специалистов среднего звена и квалифицированных рабочих для тяжелой индустрии СССР (1917–1980 гг.) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / И. К. Воеводский. – Казань, 1981. – 34 с.

22. Яценко Н. А. Развитие профессионально-технического образования в западных областях УССР (1944–1969 гг.): автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Н. А. Яценко. – Одесса, 1973. – 21 с.; Хромова О. Л. Развитие средних профессионально-технических училищ в Украинской ССР (1969–1975 гг.): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / О. Л. Хромова. – К. : 1980. – 167 с.; Пузанов М. Ф. Очерки истории профессионально-технического образования в Украинской ССР / М. Ф. Пузанов, Г. И. Терещенко. – К., 1980. – 215 с.; Веселова А. М. Подготовка и воспитание квалифицированных кадров рабочего класса в системе профтехобразования Украинской ССР (1966–1970 гг.): автореф. дис. ... канд. ист. наук : 07.00.02 / А. М. Веселова. – К., 1982. – 24 с.; Баранов В. И. Рабочая смена : о развитии проф.-техн. образования в УССР / В. И. Баранов, В. Н. Гнедин, Н. П. Гриневиц ; под общ. ред. Д. Т. Ищенко. – Киев : Вища шк., 1976. – 167 с.
23. Лікарчук І. Л. Управління системами підготовки кваліфікованих робітників в Україні: педагогічний аспект (1888–1998 роки): автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / І. Л. Лікарчук. – К., 1999. – 36 с.; Бондаренко Г. В. Становлення і розвиток реальних училищ в Україні (1872–1917 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Г. В. Бондаренко. – Переяслав-Хмельницький, 2012. – 19 с.; Падун Н. О. Професійно-технічна освіта в Україні: історія, досвід, проблеми (1929–1940 рр.) / Н. О. Падун. – К., 1999. – 150 с.
24. Степанович Е. П. Высшая специальная школа на Украине (конец XIX – XX в.) / Е. П. Степанович ; отв. ред. Е. И. Луговая. – К. : Наук. думка, 1991. – 100 с.; Оноприенко В. И. Становление высшего технического образования на Украине / В. И. Оноприенко, Т. А. Щербань ; отв. ред. В. К. Иванченко. – К. : Наук. думка, 1990. – 140 с.; Федосова И. В. Развитие вищої інженерно-технічної освіти в Україні (кінець XIX – 30-ті роки XX століття): автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / І. В. Федосова. – Умань., 2014. – 40 с.; Ховрич С. М. Становлення та розвиток вищої технічної освіти наддніпрянської України (остання чверть XIX – перші десятиріччя XX ст.): автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / С. М. Ховрич. – К., 2004. – 20 с.; Ворох А. О. Развитие вищої технічної освіти в Україні (20–30-ті рр. XX ст.): дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / А. О. Ворох – Слов'янськ, 2006. – 303 с.
25. Лисенко М. С. Становлення середньої спеціальної освіти в Україні (1922–1930 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / М. С. Лисенко. – Х., 2001. – 21 с.; Луценко Е. М. Развитие среднего специального образования на Украине во второй половине XIX ст.: автореф. дис. ... канд. ист. наук : 07.00.02 / Е. М. Луценко. – К., 1991. – 16 с.; Бутівченко С. В. Зміст і форми управління середніми професійними навчальними закладами України в 1917–1941 рр.: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / С. В. Бутівченко. – К., 1997. – 16 с.
26. Романоф Н. О. Развитие професійної освіти в східноукраїнському регіоні в другій половині XIX - першій половині XX століття: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Н. О. Романоф. – Луганськ, 2012. – 20 с.; Медведовська Т. П. Развитие професійної підготовки гірничих інженерів в Україні (1899 – 2005 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Т. П. Медведовська. – К., 2011. – 23 с.; Ємельова А. П. Развитие трудового навчання в народных школах Катеринославської губернії (кінець XIX – початок XX ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / А. П. Ємельова – Луганськ, 2014. – 20 с.
27. Курило В. С. Образование в Донбассе (XIX – начало XX в.) / В. С. Курило, В. И. Подов. – Луганск : ДЗ ЛНУ ім. Т. Шевченка, 1999. – 300 с.
28. Чорнобай П. О. Формування технічної інтелігенції на Катеринославщині наприкінці XIX-на початку XX ст.): автореф. дис. ... канд. іст. наук : 17.00.01 / П. О. Чорнобай. – Дніпропетровськ, 2010. – 25 с.
29. Богінська І. В. Педагогічні кадри Донбасу і політика українізації (1920–30-ті рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / І. В. Богінська. – Донецьк, 2000. – 19 с.

References

30. The general plan of Industrial education and materials on the organization and setup of various industrial school types (1895). *Collection of materials on Technical and Professional education 2*. Saint Petersburg (in Russ.)
31. Drahomanov, M. P., (2006). In V. F. Pohrebennyk (Ed.). *Selected Works: Book 1. History. Pedagogy. Journalism*. Kyiv: Znannia Ukrainy (in Ukr.)
32. Korf, N. A. (1870). *Russian elementary school: a guide for teachers of Zemsky schools*. Saint Petersburg: Edition by D. E. Kozhanchykov (in Russ.); Our schooling (1873). *Collection of articles on uchilishevedenie by baron N. A. Korf*. Moscow (in Russ.)
33. Trubachev, S. S. (1889). Scientific works by graph D.A. Tolstoi. *Ystorycheskyi vestnyk (Historical Journal)*, 6, 653-659 (in Russ.)
34. Index of Articles from Ministry of public education journal's unofficial part since 1867 till 1891. (1898). *Zhurnal ministerstva narodnogo prosveshcheniya (Journal of the educational ministry)*, 320, 263 (in Russ.)

35. Demkov, M. (1895-1909). *History of Russian pedagogy, part 1–3*. Moscow (in Russ.); Kapterev, P. F. (1909). *History of Russian pedagogy*. Saint Petersburg (in Russ.); Grigor'ev, V. V. (1900). *Historical review of the Russian school*. Moscow: A. I. Mamontov's Partnership printing (in Russ.); Chekhov, N. V. (1912). In A.P. Nechaev (Ed.). *Public education in Russia since the 60s of the XIX century*. Moscow: Book Publishing «Pol'za» (in Russ.)
36. Korf, N. A. (1881). Agricultural and industrial education of people. *Vestnik Evropy (The Herald of Europe)*, 2, 308-337 (in Russ.); Anopov, I. A. (1889). *Systematic review of materials experience about the current state of the middle and lower technical and industrial education's state in Russia*. Section: distribution of existing middle and lower technical and industrial schools into groups. Saint Petersburg: Ministries of Railways typography A. Benke. (in Russ.); Maksin, I. M. (1888–1908). *Essay about the development of industrial education in Russia, 20–21*. Saint Petersburg (in Russ.); Korol'kov, N. M. (1897). *The short review of Standing Committee's activity on the technical education for the past 25 years: For the 25 years of A.G. Nebolsin's as a member of commission and 10 years as its (May 18, 1897)*. Saint Petersburg: I. N. Skorokhodov typography (in Russ.)
37. Andreevskiy I.S. (1900). *Classical and real education*. Glukhov: Shumatskiy's publishing house (in Russ.)
38. Teaching Journal of Y.G. Gurevich. (1892). *Zhurnal ministerstva narodnogo prosveshcheniya (Журнал министерства народного просвещения)*, 283, 56 (in Russ.)
39. Zemyatchenskiy, I. (1894). Some remarks about the works of a special committee on technical education. *Zhurnal ministerstva narodnogo prosveshcheniya (Journal of the educational ministry)*, 294, 1-8 (in Russ.)
40. Klimov, N. (1907). The success of industrial and professional education in Germany. *Zhurnal ministerstva narodnogo prosveshcheniya (Journal of the educational ministry)*, 8(new series), 32-56 (in Russ.)
41. A short review of Education minister's activity during the administration of deceased minister N. P. Bogolepov. (February 12, 1898 – February 14, 1901). (1901). *Zhurnal ministerstva narodnogo prosveshcheniya (Journal of the educational ministry)*, 336, 31-82 (in Russ.); The first congress of Russian activists on technical and professional education in 1889-1890. (1891). *Zhurnal ministerstva narodnogo prosveshcheniya (Journal of the educational ministry)*, 278, 19-39 (in Russ.); Review of the Education ministry's activity in 1879, 1880 and 1881. (1887). *Zhurnal ministerstva narodnogo prosveshcheniya (Journal of the educational ministry)*, 254, 45-156 (in Russ.)
42. *A short historical essay about the development and activity of the Office of communications for the hundred years of its existence (1798-1898)*. (1898). Saint Petersburg: Ministries of Railways typography (in Russ.); *Studying at the Ekaterinoslav railway*. (1905). (in Russ.); Rubin, P. G. (1909). *Historical essay about occurrence of Ekaterinoslav Higher Mining School and its activities for the first decade: 1899 – 1909*. Ekaterinoslav (in Russ.)ю
43. *The second congress of hydraulic engineers: protocols of sessions, 8-15 January 1913. Congress hydraulic engineer*. (1913). Saint Petersburg: typography Ya. Trey (in Russ.); Koz'min P. A. (Ed.). (1913). *Proceedings of the Second All-Russian Congress for leaders in mining, metallurgy and mechanical engineering, April 17-24, 1913. Report of Agricultural Engineering subsection*. Saint Petersburg (in Russ.); Smirnov A. I. (1902). *Proceedings of the Second All-Russian electro technical congress, 1901–1902*. In Gergievskiy N. N. (Ed.). Saint Petersburg: M. Merkushev's typography (in Russ.); Leontovskiy P. M. (Ed.). (1910). *Proceedings of the First Southern Russian surveyor's congress. The Congress of the Southern Russian mining surveyor*. Ekaterinoslav: Ioann Kogan's typography (in Russ.); *Proceedings of the XXXVIII Southern Russian Mining Congress, November 27 – December 6, 1913*. (1914). Khar'kov: B. Bengises typography (in Russ.)
44. Lyamtsev, N. (1916). *Public education at Ekaterinoslav Gubernia for the last 20 years*. Ekaterinoslav: Chausskiy's typography (in Russ.); Neyvanenko, S. G. (1912). *The four-year public school with additional courses in Ekaterinoslav Gubernia*. Ekaterinoslav: typography of gubernskoe zemstvo (in Russ.); Ignat'ev, S. O. (1911). *The development of the foreign school in Ekaterinoslav*. Ekaterinoslav: typography of gubernskoe zemstvo (in Russ.)
45. Press, A. A. (1913). *Polytechnic Institution for Jews. Novyy voskhod (New sunrise)*, 16-17 (in Russ.)
46. Khodorovskiy, I. (1926). *At the front of Illumination. Articles and speeches*. Moscow (in Russ.)
47. Avdiienko, M. O. (1927). *Public education in Ukraine*. Kharkiv: CSU (in Ukr.); Khait, I. (1927). *System of Soviet education*. Kharkiv: Knyhospilka (in Ukr.); Skrypnyk, M. O. (1929). *System of working education*. Kharkiv (in Ukr.); Zilbershtein, A., Yastrzhembskiy, V. (1929). *System of public education. Collection*. Kharkiv: State Publishing House of Ukraine (in Ukr.)ю
48. Siropolko, S. (2001). *History of education in Ukraine. 2nd edition*. In Vilchynskiy (Ed.). L'viv: Afisha (in Ukr.)
49. Veselov, A. N. (1959). *Secondary professional technical education in pre-revolutionary Russia. Historical Essays*. Moscow: Trudrezervizdat (in Russ.)
50. Kuz'min, N. N. (1971). *Lower and middle professional education in pre-revolutionary Russia*. Chelyabinsk: South Ural Book Publishers (in Russ.)

51. Solov'eva, A. M. (1975). *Russian Rail transport in the second half of XIX century*. Moscow (in Russ.)
52. Osovskiy, E. G. (1980). *Development of the theory about professional technical education in the USSR (1917–1940)*. Moscow (in Russ.)
53. Batyshev, S. Ya. (1981). *Essays on the history of professional technical education in the USSR*. Moscow: Pedagogika (in Russ.)
54. Voevodskiy, I. K. (1981). Professional technical training of mid-level specialists and qualified workers for the heavy industry in the USSR (1917–1980). (Doctor of Science dissertation). *Thesis*. Kazan (in Russ.)
55. Yatsenko, N. A. (1973). The development of professional technical education in the western Ukrainian SSR regions. (1944–1969). (PhD dissertation). *Thesis*. Odessa (in Ukr.); Khromova, O. L. (1980). The development of middle professional technical schools in the Ukrainian SSR (1969–1975). (PhD dissertation). *Thesis*. Kiev (in Ukr.); Puzanov, M. F., Tereshchenko, G. I. (1980). *Historical Essays of professional technical education in the Ukrainian SSR*. Kiev (in Ukr.); Veselova, A. M. (1982). Preparation and training of qualified working class professionals in the professional technical education system of the Ukrainian SSR (1966–1970). (PhD dissertation). *Thesis*. Kiev (in Ukr.); Baranov, V. I., Gnedin, V. N., Grinevich, N. P. (1976). *Working shift: about the development of professional technical education in the Ukrainian SSR*. In D. T. Ishchenko (Ed.). Kiev: Vyshcha shkola (in Ukr.)
56. Likarchuk, I. L. (1999). Management of training systems for skilled workers in Ukraine: pedagogical aspect (1888–1998). (Doctor of Science dissertation). *Thesis*. Kiev (in Ukr.); Bondarenko, H. V. (2012). Formation and development of real schools in Ukraine (1872–1917). (PhD dissertation). *Thesis*. Pereyaslav-Khmelnytsky (in Ukr.); Padun, N. O. (1999). *Professional technical education in Ukraine: history, experience, problems (1929–1940)*. Kiev (in Ukr.)
57. Stepanovych, E. P. (1991). *Higher special school in Ukraine (the end of the XIX – XX centuries)*. In E.Y. Luhovaia (Ed.). Kiev: Nauk. dumka (in Ukr.); Onopryienko, V. Y., Shcherban, T. A. (1990). *Formation of higher technical education in Ukraine*. In V. K. Yvanchenko (Ed.). Kiev: Nauk. dumka (in Ukr.);
58. Onopryienko, V. Y., Shcherban, T. A. (1990). *Formation of higher technical education in Ukraine*. In V.K. Yvanchenko (Ed.). Kiev: Nauk. dumka (in Ukr.) Fedosova, I. V. (2014). The development of higher technical engineering education in Ukraine (the end of the XIX – 30s years of the XX centuries). (Doctor of Science dissertation). *Thesis*. Uman (in Ukr.); Khovrych, S. M. (2004). Formation and development of higher technical education in Dnieper Ukraine (the last quarter of the XIX – early decades of the XX centuries). (PhD dissertation). *Thesis*. Kiev (in Ukr.); Vorokh, A. O. (2006). Formation and development of higher technical education in Dnieper Ukraine (the last quarter of the XIX – early decades of the XX centuries). (PhD dissertation). *Thesis*. Slovyansk (in Ukr.)
59. Lysenko, M. S. (2001). The formation of Specialized Secondary Education on Ukraine (1922–1930). (PhD dissertation). *Thesis*. Kharkiv (in Ukr.); Lucenko, E. M. (1991). The development of Specialized Secondary Education in Ukraine in the second half of the XIX century. (PhD dissertation). *Thesis*. Kiev (in Ukr.); Butivshhenko, S. V. (1997). The content and management forms of secondary professional schools in Ukraine during 1917-1941 years. (PhD dissertation). *Thesis*. Kiev (in Ukr.)
60. Romanof, N. O. (2012). The development of professional education in the Eastern Ukraine during the second half of XIX – first half of XX centuries. (PhD dissertation). *Thesis*. Lugansk (in Ukr.); Medvedovsjka, T. P. (2011). The development of mining engineers training in Ukraine (1899–2005). (PhD dissertation). *Thesis*. Kiev (in Ukr.); Jemeljova, A. P. (2014). The development of labor education in Ekaterinoslav Gubernia's public school (late XIX – early XX centuries). (PhD dissertation). *Thesis*. Lugansk (in Ukr.)
61. Kurylo, V. S., Podov, V. Y. (1999). *Education at Donbas (XIX – beginning of the XX centuries)*. Lughansk : DZ LNU im. T. Shevchenka (in Ukr.)
62. Chornobaj, P. O. (2010). Formation of technical intelligentsia at Ekaterinoslavschina in the late XIX – early XX centuries. (PhD dissertation). *Thesis*. Dnipropetrovsk (in Ukr.)
63. Boghinsjka, I. V. (2000). Teaching staff at Donbas and Ukrainization policy (1920–1930). (PhD dissertation). *Thesis*. Donetsk (in Ukr.)

Надійшла до редакції 10.12.2015.
Прийнята до публікації 17.12.2015.

Abstract. Babenko Marina. A historiography problem of Secondary technical education's forming at Ekaterinoslav Gubernia at the end of XIX – beginning of XX centuries.

Introduction. As far as the development of the Ukrainian industry enters the world level. It requires a new approach to the training of technical staff. During the reformation and the further development of professional training it is necessary to consider the advantages and disadvantages of technical schools in the past.

At the end of the XIX century Ekaterinoslav gubernia included the territory of modern Dnipropetrovsk, Donetsk, Zaporozhye and Lugansk regions. These regions even today still important Ukrainian industrial areas. That is why the study of secondary technical education's problem still actual for the present.

Purpose. Scientific research requires knowledge of previous achievements on that subject. That is why the aim is holding a historiography analysis of existing scientific publications on this issue. The research will define the main perspective directions of historical and pedagogical scientific works. Were identified three periods of historiography problems. Works of each period have common features.

The first period is characterized as the beginning of historiography formation by general pedagogical researches and pedagogical history. Works on the history of technical education development were presented in a form of speeches, reports and articles and had a journalistic character.

The works of the second period are characterized by variety of using archival materials. But their major disadvantage is the lack of obvious conclusions which was the reason of ideological Soviet influence. By the early 90th of XX century factual material was generalized and the basic stages of technical education development were considered.

Scientific works of the third period are differentiated by objective coverage of events, using of archive materials and specification in questions of regional educational development.

Results. Most of the reviewed works are devoted to the formation of qualified workers. The insufficient coverage of secondary technical education was revealed. History of technical education development at the territory of Ekaterinoslav gubernia was not investigated enough. This fact defines the further scientific directions of historical and pedagogical researches.

Key words. *History of pedagogy, professional education, secondary technical education, industrial school, vocational school, mid-level professionals, technical society, technical elite, Congress of Industrialists.*